

УДК 651.2

С.В. Рилєєв, к.е.н., А.Л. Романчук, к.е.н.,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

АНАЛІЗ МАЙНОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ: РЕГІОНАЛЬНО-ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано майновий потенціал підприємств харчової промисловості Чернівецької області. Визначено основні напрямки оптимізації складу, структури та підвищення ефективності використання активів у системі зміцнення фінансового стану підприємств харчової промисловості

В статье проанализировано имущественный потенциал предприятий пищевой промышленности Черновицкой области. Определены основные направления оптимизации состава, структуры и повышения эффективности использования активов в системе улучшения финансового состояния предприятий пищевой промышленности.

The properties of catering establishments in Chernivtsi region are analyzed in the article. The main directions of optimization of the storehouse, structure and effective usage of assets in the system of strengthening of financial state of the catering establishments are defined in the article.

Ключові слова: продовольча безпека, харчова промисловість, майновий стан, майно, активи, рентабельність, ділова активність.

Забезпечення національної безпеки у більшості країн визнано одним з головних пріоритетів державної політики. Сфера забезпечення національної політики поділяється на економічну, територіальну, продовольчу, соціальну та екологічну тощо. Втрата контролю над однією зі згаданих сфер може у короткі строки призвести до втрати позицій у решті.

Провідну роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави, поруч із агропромисловим комплексом, відіграє харчова промисловість – сукупність виробництв харчових продуктів у готовому вигляді або у вигляді напівфабрикатів, а також тютюнових виробів, мила і миючих засобів, парфюмерно-косметичної продукції. У системі агропромислового комплексу харчова промисловість тісно пов'язана з сільським господарством як провайдером сировини і з торгівлею. Частина галузей харчової промисловості тяжіє до сировинних районів, інша частина – до районів споживання [5].

У даних умовах зростає необхідність оптимізації процесу управління майновим потенціалом підприємств у системі підвищення ефективності функціонування харчової промисловості та, відповідно, забезпечення продовольчої безпеки країни.

Не останню роль у процесі формування політики управління майновим потенціалом відіграє регіональний аспект, а також його вплив на фінансовий стан як окремих підприємств, так і всієї галузі.

При цьому важливого значення в аналізі майнового потенціалу харчової промисловості набуває методика аналізу окремих суб'єктів господарювання, яка достатньо висвітлена у працях вітчизняних та зарубіжних вчених І.О.Бланка, Є.В.Мниха, А.М.Поддєрьогіна, С.І.Шкарабана, О.О.Шеремета, В.В.Ковальова, Г.В.Савицької, М.Н.Крейненої, О.В.Єфімової, Л.А.Бернстайна, Ж.Рішара, Е.Хелфєрта та ін.

Крім цього, окремим аспектам щодо оцінки функціонування та розвитку харчової промисловості загалом та її суб'єктів господарювання зокрема було

присвячено цілу низку монографій, зокрема О.В.Мороза, Д.Ф.Крисанова, А.В.Черепа, П.М.Купчака, І.В.Федулової, М.П.Сичевського, Т.А.Говорушки, Є.К.Румянцева, Л.В.Дейнеко та ін.

Незважаючи на значний науковий здобуток вищезазначених дослідників, необхідне подальше удосконалення методики галузевого та регіонального аналізу майнового потенціалу.

Основною метою та завданням статті є розробка й обґрунтування пропозицій щодо оптимізації складу, структури, а також ефективності використання майнового потенціалу підприємств харчової промисловості Чернівецької області та удосконалення методики галузево-регіонального аналізу економічного потенціалу.

Для здійснення фінансово-господарської діяльності підприємство формує майновий потенціал – сукупність економічних ресурсів, контрольованих суб'єктом господарювання. У фінансовій звітності майновий потенціал представлений сукупністю активів, тобто ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому [1].

Традиційно майновий потенціал у фінансовому аналізі розглядається як складова частина економічного потенціалу, який включає ще й фінансовий потенціал.

Майновий потенціал (стан) характеризується розміром, складом і станом активів, якими володіє підприємство. Під час аналізу майнового потенціалу береться до уваги не предметно-речова або функціональна його характеристики, а грошова оцінка, що дозволяє формувати висновки про оптимальність, можливість і доцільність вкладення фінансових ресурсів в активи підприємства [2, с.243].

Класичними напрямками фінансового аналізу майнового потенціалу підприємства є:

1. Оцінка складу та динаміки майнового потенціалу в цілому та в розрізі складових груп (горизонтальний аналіз активів) (табл. 1).
2. Оцінка складу та структури майнового потенціалу (вертикальний аналіз) (табл. 2).
3. Коефіцієнтний аналіз (табл. 3).
4. Оцінка ефективності використання майнового потенціалу (табл. 4).

При цьому основними інформаційними джерелами аналізу майнового потенціалу, згідно з останніми змінами у законодавстві, виступають нові форми бухгалтерської фінансової звітності, а саме Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупні доходи), Звіт про рух грошових коштів (за прямим і непрямим методом) (додаток 1), Перелік додаткових статей фінансових звітів (додаток 3) [1].

Аналіз майнового потенціалу підприємств харчової промисловості Чернівецької області здійснено за даними статистичної вибірки, яка сформована за даними форм бухгалтерської фінансової звітності за 2007-2011 рр. При цьому, дані форми у 2013 р. зазнали суттєвих змін або були відмінені у зв'язку з прийняттям

Національного стандарту (положення) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [1].

Таблиця 1

*Склад та динаміка майнового потенціалу підприємств харчової промисловості Чернівецької обл. за 2007-2011 рр.**

тис. грн.

№ з/п	Показники (розділи та статті активу балансу)	На кінець року				
		2007	2008	2009	2010	2011
1.	Необоротні активи	336563,8	392757,9	348772,9	322917,3	415179,7
1.1.	Незавершені капітальні інвестиції	10419,1	14841,0	17859,9	28921,0	21949,2
1.2.	Основні засоби	-	-	-	-	-
1.2.1.	Залишкова вартість	266875,3	344458,6	298228,4	277543,6	376817,6
1.2.2.	Первісна вартість	386600,7	522597,9	444135,1	440798,8	573152,8
1.2.3.	Знос	119725,4	178139,3	145906,7	163255,2	196335,2
1.3.	Довгострокові біологічні активи	-	-	-	-	-
1.3.1.	Справедлива (залишкова) вартість	9,7	115,0	572,0	671,2	430,6
1.3.2.	Первісна вартість	9,7	115,0	572,0	671,2	430,6
1.4.	Довгострокові фінансові інвестиції	54704,1	24778,2	31898,8	15974,0	12731,4
1.5.	Інші необоротні активи	4565,3	8679,1	485,8	478,7	3250,9
2.	Оборотні активи	359859,8	387592,5	439014,4	354912,0	421800,0
2.1.	Запаси	141605,0	141462,6	110629,5	141744,4	151448,3
2.1.1.	Виробничі запаси	52803,3	57768,8	56335,1	58422,1	66250,6
2.1.2.	Поточні біологічні активи	91,0	204,3	57,1	4,1	15904,4
2.1.3.	Готова продукція	88710,7	83489,5	54237,3	83318,2	69293,3
2.2.	Нематеріальні оборотні активи	218254,8	246129,9	328384,9	213167,6	270351,7
2.2.1.	Дебіторська заборгованість	188673,3	225076,6	305372,2	197561,6	232537,8
2.2.1.1.	За товари, роботи, послуги	-	-	-	-	-
2.2.1.1.1	Чиста реалізаційна вартість	90421,0	119294,4	167289,9	137766,2	146355,8
2.2.1.1.2	Первісна вартість	90903,9	119772,4	168087,9	136873,2	146785,8
2.2.1.1.3	Резерв сумнівних боргів	482,9	478,0	798,0	893,0	430,0
2.2.1.2.	За розрахунками з бюджетом	13714,2	15834,0	20538,3	18075,9	23217,8
2.2.1.3.	Інша поточна дебіторська заборгованість	84538,1	89948,2	117544,0	41719,5	62964,2
2.2.2.	Поточні фінансові інвестиції	4406,5	5172,5	4902,4	-	5010,0
2.2.3.	Грошові кошти та їх еквіваленти	7710,9	9245,3	11517,6	8995,5	21471,4
2.2.4.	Інші оборотні активи	17464,1	6635,5	6592,7	6610,5	11332,5
3.	Витрати майбутніх періодів	3904,3	5316,8	9472,4	6455,0	8966,5
4.	Баланс	700327,9	785667,2	797259,7	684284,3	845946,2

* Сформовано на основі статистичної вибірки Головного управління статистики у Чернівецькій області

Проведений горизонтальний аналіз (табл. 1) показав, що протягом 2007-2011 рр. у харчовій промисловості Чернівецької області відбувалося постійне нарощування майнового потенціалу, причому за рахунок позитивного приросту як необоротних, так і оборотних активів. Що стосується 2010 р., то протягом цього періоду вартість майна зменшилася на 112975 тис. грн., або на 14,2 %, у т.ч. необоротних та оборотних активів відповідно на 25855,6 та 84102,4 тис. грн., або на 7,4 та 19,2 %.

Загалом же майновий потенціал підприємств харчової промисловості досліджуваного регіону Західної України у 2011 р. в порівнянні з 2007 р. збільшився на 145618,3 тис. грн., або на 20,8 %.

Зазначимо, що у 2009-2010 рр. зменшення вартості основних засобів харчової промисловості Чернівецької області як основної складової частини виробничих фондів, відповідно на 13,4 та 6,9 %, відбулося в основному за рахунок їх зношення, а також вибуття.

Таблиця 2

*Склад та структура майнового потенціалу
підприємств харчової промисловості Чернівецької обл. за 2007-2011 рр.**

№ з/п	Показники (розділи та статті активу балансу)	Питома вага на кінець року, %				
		2007	2008	2009	2010	2011
1.	Необоротні активи	48,06	49,99	43,75	47,19	49,08
1.1.	Незавершені капітальні інвестиції	1,49	1,89	2,24	4,23	2,59
1.2.	Основні засоби	38,11	43,84	37,41	40,56	44,54
1.3.	Довгострокові біологічні активи	0,00	0,01	0,07	0,10	0,05
1.4.	Довгострокові фінансові інвестиції	7,81	3,15	4,00	2,33	1,50
1.5.	Інші необоротні активи	0,65	1,10	0,06	0,07	0,38
2.	Оборотні активи	51,38	49,33	55,07	51,87	49,86
2.1.	Запаси	20,22	18,01	13,88	20,71	17,90
2.1.1.	Виробничі запаси	7,54	7,35	7,07	8,54	7,83
2.1.2.	Поточні біологічні активи	0,01	0,03	0,01	0,00	1,88
2.1.3.	Готова продукція	12,67	10,63	6,80	12,18	8,19
2.2.	Нематеріальні оборотні активи	31,16	31,33	41,19	31,15	31,96
2.2.1.	Дебіторська заборгованість	26,94	28,65	38,30	28,87	27,49
2.2.1.1.	За товари, роботи, послуги	12,91	15,18	20,98	20,13	17,30
2.2.1.2.	За розрахунками з бюджетом	1,96	2,02	2,58	2,64	2,74
2.2.1.3.	Інша поточна дебіторська заборгованість	12,07	11,45	14,74	6,10	7,44
2.2.2.	Поточні фінансові інвестиції	0,63	0,66	0,61	0,00	0,59
2.2.3.	Грошові кошти та їх еквіваленти	1,10	1,18	1,44	1,31	2,54
2.2.4.	Інші оборотні активи	2,49	0,84	0,83	0,97	1,34
3.	Витрати майбутніх періодів	0,56	0,68	1,19	0,94	1,06
4.	Баланс	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

* Сформовано на основі статистичної вибірки Головного управління статистики у Чернівецькій області

Вертикальний аналіз (табл. 2) показав, що найбільшу питому вагу у загальній вартості майна підприємств харчової промисловості Чернівецької області займають основні засоби, включаючи нематеріальні активи, їх частка становить 38,11; 43,84; 37,41; 40,56 та 44,54 % відповідно на кінець 2007-2011 рр., що є характерним для промислових підприємств.

Друге місце посідає дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги, частка якої у майновому потенціалі підприємств харчової галузі Чернівецької області коливається від 12,91 % у 2007 р. до 20,98 % у 2011 р. Даний факт обумовлений специфікою функціонування харчової промисловості та продукцією, яка виготовляється, із обмеженими термінами її зберігання та споживання.

Зазначимо, що протягом 2007-2011 рр. не відбувалося значних структурних змін у складі майнового потенціалу підприємств харчової промисловості досліджуваного регіону України. Найбільші структурні зрушення, а саме зменшення питомої ваги основних засобів на 6,44 % та збільшення частки дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги на 5,8 %, спостерігалися у 2009 р. У цьому ж році, на відміну від інших досліджуваних періодів, питома вага необоротних активів перевищувала частку оборотних активів.

Аналогічно горизонтальному та вертикальному аналізу майнового потенціалу в цілому (табл. 1 та 2) можна здійснювати більш детальну оцінку складу, структури та динаміки кожного його складового елементу (необоротні та оборотні активи, запаси, дебіторська заборгованість тощо).

Одним із напрямків фінансового аналізу суб'єктів господарювання виступає розрахунок коефіцієнтів. Моніторинг спеціальної літератури [2, с.355; 3, с.43-45;

4, с.127-132] дозволив визначити систему основних коефіцієнтів, які розраховуються при проведенні аналізу майнового потенціалу підприємств (табл. 3). Ці коефіцієнти характеризують технічний стан основних засобів (коефіцієнти зносу та придатності), співвідношення майнового потенціалу та окремих його складових елементів (коефіцієнти постійності та мобільності, співвідношення необоротних та оборотних активів, майна виробничого призначення), якості дебіторської заборгованості (коефіцієнт сумнівності дебіторської заборгованості), які розраховуються на основі бухгалтерського балансу.

Таблиця 3

*Динаміка коефіцієнтів у системі оцінки майнового потенціалу підприємств харчової промисловості за 2007-2011 рр. **

№ з/п	Показники	На кінець року				
		2007	2008	2009	2010	2011
1.	Коефіцієнт зносу основних засобів	0,310	0,341	0,329	0,370	0,343
2.	Коефіцієнт придатності основних засобів	0,690	0,659	0,671	0,630	0,657
3.	Коефіцієнт постійності	0,481	0,500	0,438	0,472	0,491
4.	Коефіцієнт мобільності	0,519	0,500	0,562	0,528	0,509
5.	Коефіцієнт співвідношення необоротних та оборотних активів	0,925	1,000	0,778	0,894	0,964
6.	Коефіцієнт сумнівності дебіторської заборгованості, %	0,531	0,399	0,475	0,652	0,293
7.	Коефіцієнт майна виробничого призначення	0,462	0,519	0,457	0,500	0,534

* Сформовано на основі статистичної вибірки Головного управління статистики у Чернівецькій області

Рівень зношеності основних засобів підприємств харчової промисловості Чернівецької області (табл. 3) не перевищує 47,0 % та становить 31,0; 34,1; 32,9; 37,0 та 34,3 % відповідно на кінець 2007-2011 рр. Тобто протягом 2007-2008 та 2009-2010 рр. спостерігалось зростання, а протягом 2008-2009 та 2010-2011 рр. – зниження рівня зношеності даного виду необоротних активів. Коливання рівня придатності основних засобів частково, поряд із зміною оборотних виробничих фондів, вплинуло і на зміну питомої ваги майна виробничого призначення у загальній вартості активів підприємств, частка якого становила 46,2; 51,9; 45,7; 50,0 та 53,4 % відповідно на кінець досліджуваних періодів.

По харчовій промисловості Чернівецької області протягом 2007-2011 рр. відбувалося постійне покращення якості дебіторської заборгованості, про що свідчить зменшення коефіцієнта сумнівності заборгованості за товари, роботи і послуги. При цьому частка резерву сумнівних боргів у первісній вартості даного виду заборгованості протягом 2007-2011 рр. не перевищувала 1 % та досягла свого максимуму у 2010 р. – 0,652 %.

Завершальним етапом загального аналізу майнового потенціалу виступає оцінка ефективності його використання. При цьому застосовуються показники оборотності та тривалості обороту (так звані показники ділової активності), рентабельності тощо [2-4] (табл. 4).

Проведені розрахунки (табл. 4) показали, що протягом 2007-2009 рр. відбувалося зниження ділової активності та ефективності використання майнового потенціалу підприємств харчової промисловості Чернівецької області, що підтверджується уповільненням показників оборотності та зростанням тривалості (періоду) їх обороту. Зовсім протилежна ситуація спостерігається протягом 2009-

2011 рр., що, крім прискорення оборотності, підтверджується додатними значеннями показників рентабельності.

Таблиця 4

Динаміка показників, які характеризують ефективність використання майнового потенціалу підприємств харчової промисловості Чернівецької обл. за 2007-2011 рр.

№ з/п	Показники	Роки				
		2007	2008	2009	2010	2011
1. Система показників, які характеризують ділову активність						
1.	Коефіцієнт оборотності майна (активів), обороти	1,25	1,02	0,95	1,04	1,26
2.	Період (тривалість) обороту активів, дні	288,0	352,9	378,9	346,2	285,7
3.	Фондовіддача	2,64	2,21	2,51	2,78	2,57
4.	Коефіцієнт оборотності оборотних активів, обороти	3,03	2,03	1,81	1,94	2,49
5.	Період (тривалість) обороту оборотних активів, дні	118,8	177,3	198,9	185,6	144,6
6.	Коефіцієнт оборотності запасів, обороти	5,29	4,91	4,69	4,50	5,73
7.	Період (тривалість) обороту запасів, дні	68,1	73,3	76,8	80,0	62,8
8.	Коефіцієнт оборотності поточної дебіторської заборгованості, обороти	5,02	3,68	2,82	3,06	4,31
9.	Період погашення дебіторської заборгованості, дні	71,7	97,8	127,7	117,6	83,5
10.	Коефіцієнт завантаження оборотних активів	0,33	0,49	0,35	0,52	0,40
2. Система показників, які характеризують рентабельність, %						
1.	Рентабельність активів за операційним прибутком (збитком)	-1,6	-4,1	-9,1	2,2	3,1
2.	Рентабельність активів за чистим прибутком (збитком)	-1,6	-0,7	-0,3	-0,6	-0,6
3.	Рентабельність необоротних активів за операційним прибутком (збитком)	-3,2	-8,3	-19,5	4,8	6,4
4.	Рентабельність необоротних активів за чистим прибутком (збитком)	-3,2	-1,4	-0,7	-1,4	-1,1
5.	Рентабельність оборотних активів за операційним прибутком (збитком)	-3,2	-8,1	-17,5	4,1	6,1
6.	Рентабельність оборотних активів за чистим прибутком (збитком)	-3,2	-1,3	-0,6	-1,1	-1,1

* Сформовано на основі статистичної вибірки Головного управління статистики у Чернівецькій області

Зазначимо, що не лише вся фінансово-господарська діяльність харчової промисловості Буковини протягом 2007-2011 рр., але й операційна діяльність у 2007-2009 рр. були збитковими.

Коливання фондовіддачі протягом 2007-2011 рр. (табл. 4), як зазначено вище, було в основному обумовлено приростом основних засобів, а також обсягом реалізації продукції харчової промисловості.

Проведені дослідження дають змогу окреслити основні напрямки оптимізації управління майновим потенціалом, а також розробки державної регіональної політики:

1. Мікроекономічний рівень (рівень суб'єктів господарювання) – оптимізація управління окремими групами активів (необоротними активами, запасами, дебіторською заборгованістю, грошовими коштами тощо). Фактично даний напрямок передбачає оптимізацію організації фінансового, виробничого планування та менеджменту на підприємстві.

2. Макроекономічний та регіональний рівні:

- визнання продовольчого забезпечення пріоритетним напрямком у загальній системі заходів державного регулювання та підтримки;
- усунення диспропорцій у рентабельності активів різних галузей та видів діяльності шляхом удосконалення цінової політики у короткостроковому періоді, що надасть переваги харчовій промисловості у конкурентній боротьбі за кредит шляхом зростання вартості її активів відносно інших галузей. Цю перевагу можна

використовувати для укріплення вертикальних інтеграційних зв'язків з виробниками сільськогосподарської продукції;

- нівелювання диспропорцій у розмірі податкового тягара, що сприятиме оптимізації відносин харчової промисловості з сільським господарством та торгівлею, оскільки створить передумови підвищення ефективності згаданих галузей за рахунок подорожчання їх майнового потенціалу та, як наслідок, пом'якшить умови доступу до кредитних ресурсів;

- раціональне поєднання державних і регіональних заходів регулювання та підтримки харчової промисловості, які повинні першочергово орієнтуватися на вітчизняного виробника, що є гарантією продовольчого забезпечення регіонів та країни в цілому;

- з метою забезпечення продовольчої безпеки та розробки державної політики щодо підтримки підприємств харчової промисловості та АПК здійснення Національним банком України моніторингу фінансового стану підприємства реального сектору економіки, на зразок того, який проводиться Національним банком Республіки Білорусь.

Зазначимо, що аналіз майнового потенціалу на практиці повинен здійснюватися у нерозривному зв'язку з оцінкою фінансового потенціалу як окремих суб'єктів господарювання, так і галузі й регіону.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс] : затв. наказом Міністерства фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=367055&cat_id=293533
2. Андреева Г. І. Організація і методика економічного аналізу : навч. посіб. / Г. І. Андреева, В. А. Андреева. – Суми : ДВНЗ «Україн. акад. банк. справи НБУ», 2009. – 353 с.
3. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посіб. – [для студ. вищ. навч. закл.] / О. Я. Базилінська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
4. Мних Є. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Є. В. Мних, Н. С. Барабаш. – К. : Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2010. – 412 с.
5. http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%87%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C

УДК 657.6

А.Л.Романчук, к.е.н.,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

НАУКОВІ КОНЦЕПЦІЇ КОНТРОЛЮ: РОЗВИТОК ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті автор розглядає сутність системи контролю, складові, взаємозв'язок між ними і місце в організаційній структурі управління. Розкрито особливості контролю за рівнями управління, висвітлено основні концепції контролю.

В статье автор рассматривает сущность системы контроля, составляющие, взаимосвязь между ними и место в организационной структуре управления. Раскрыты особенности контроля по уровням управления и основные концепции контроля.

In this article the author examines the nature of the control system components, the relationship between them and a place in the organizational structure of management. Disclosed features control levels of government, highlighted the basic concepts of control.